

O. PROCLAMAȚIE MAI PUȚIN CUNOSCUTA A LUI TUDOR VLADIMIRESCU

VIRGIL JOIȚA

Revoluția din 1821 a constituit un eveniment cu consecințe profunde asupra procesului de afirmare a națiunii române moderne. Cunoscutul cărturar iluminist moldovean, Ionică Tăutu sublinia într-una dintre scrierile sale, elaborată sub influența ideilor revoluției, că aceasta a inaugurat o nouă epocă în istoria românilor. „Iată dreptatea! Iată veacul cel înaurit!”. La rindul său, episcopul Chesarie de Buzău aprecia în termeni entuziași semnificația majoră a evenimentului: „O, anule cu leatul 1821! Tu cu adevărat, prin intrarea-ți, ai pricinuit Românilor amărăciune, dar deodată și deșteptare... Minuturile tale ca niște sori luminători s-au înfipt în simțurile Românilor”².

Pentru Nicolae Bălcescu, cel dintâi cercetător al revoluției ea a însemnat puternica afirmare a sentimentului național. Potrivit expresiei sale: „Ridicarea lui Tudor fu deșteptarea nației!”³.

În cursul de istorie națională inaugurat la Academia Mihăileană din Iași, în anul 1843, Mihail Kogălniceanu nota că „întimplărilor de la 1821 sîntem datori cu orice propășire am făcut de atunci, căci ele ne-au deșteptat duhul național ce era adormit cu totul... Existența politică începe a ni se așeza pe temeluri statornice”⁴.

Bogatul material documentar intern și extern publicat pînă acum a contribuit în cea mai mare măsură la cunoașterea temeinică a premiselor, caracterului social și național al revoluției, la fixarea locului ei în procesul de modernizare a societății românești. În cercetarea diverselor aspecte ale momentului 1821 proclamațiile lui Tudor Vladimirescu reprezintă

tă surse documentare de primă importanță în reconstituirea programului revoluției, în cunoașterea concepției politice a conducătorului ei. Din nefericire, datorită unor cauze complexe, multe proclamații s-au pierdut sau nu au fost încă depistate. Nu se cunoaște astfel, conținutul primei proclamații adresată de Vladimirescu la 8 martie locuitorilor din București, menționată de el în cuprinsul celei din 16 martie 1821.

Între proclamațiile revoluționare puțin cunoscute se înscrie și cea din 10/22 martie 1821, adresată locuitorilor din județul Gorj, prin intermediul căreia erau îndemnați să se înroleze în oastea pandurilor. O copie a acestui valoros document a fost descoperită de istoricul Andrei Oțetea în fondurile arhivistice din Budapesta în anul 1956 și publicată împreună cu alte documente într-un volum al prestigioasei colecții Eudoxiu Hurmuzaki. Proclamația nu a reținut interesul cercetătorilor, nefiind utilizată în studiile și sintezele recente consacrate anului 1821. Conținutul ei este următorul:⁵

De la slugerul Theodor, Către toți locuitorii județului Gorj, parte bisericească și mireană, veri de ce treaptă va fi ori de loc sînteți.

Fraților oameni ! Nu sîntem la îndoială că veți fi aflat pentru Adunariia norodului ce s-au rădicat făcînd strigare și cerere dreptăților celor călcate și acoperite de către cei mai mari ai noștri, căroră de le vom zice lupi nesățioși nicidecum nu greșim, și la mirare aflăm cum numai dumneavoastră nu v-ați deșteptat a alerga întru adunarea celor ce cer dreptate și îndreptare, în vreme ce toate acestelalte județe de peste Olt și cele de pe acoloa mai toate au alergat cunoscînd binele și folosul obștesc întru această pornire ; iubiților, ni-au îndemnat dorirea patriei strămoșilor (?), iar mai virtos lacrimile de obște ce nu incontinise : ajunge (?) pînă încă de o sută de ani încoace amar ce suflet și inimi împetrite poate suferi : cu dinadinsul ni-au silit aceasta, sau să perim sau să dobîndim dreptățile strămoșești și pînă acum cu ajutorul lui Dumnezeu, cel ce voește dreptate iar nu strîmbătate, mergem foarte bine. De aceea, avînd Dumneavoastră știre (?) mai de înainte la aceasta și văzînd adînca adormire întru care sînteți nu lipsim a vă deștepta. Puneți înaintea ochilor cele ce ați cercat și cercați și nu stați, ci cu toții alergați la adunare pentru folosul obștesc și cîți aveți arme întrarmîndu-vă, cu credință

mergeți la cel orînduit la Tergu-Jlului pentru apărarea țiraniilor (țărănilor — n.ns.) și unindu-vă cu numitul, fiți ascultători povățuirilor ce vă vor da și sîrguitori pentru izbăvirea tiranilor (tiranilor — n.ns.) ce necentenite ați avut.

Nu pierdeți vremea, iarăși vă zicem nici întru lenevire, fiți la un acest fel de lucru slăvit de neamuri și iubit de dumnezeire, care privește chiar pentru al dumneavoastră folos și odihnă, ci săriți cu mic cu mare a fi întru o glăsuire cu această pină acum adunare și după ce vă veți aduna și vă veți zori acolo la oraș la orînduitul nostru, pe cîți din dumniavoastră vă va opri acolo, slujiți cu toată credința și dreptate ascultînd întru toate cele bune, iar pe cîți vă va trimite după noi să veniți cu mare grabă pînă unde ne veți afla ori și unde, ca să fim cu toții împreună în slujba folosului obștesc.

1821. martie 10.

Theodor"

Redactată în chirilică, copia proclamației a creat unele greutăți de lectură editorului documentului; cuvintelor însoțite de semnul întrebării noi le-am atribuit sensul marcat de paranteze. Dincolo de aceste dificultăți terminologice, care nu modifică sensul ideilor, proclamația interesează sub raportul contextului ei politic. Ea a fost adresată locuitorilor județului Gorj la 10 martie 1821, de la Slatina, de unde Tudor cu Adunarea norodului au pornit marșul spre București. Deși trecuseră aproape două luni de la începutul revoluției, județul Gorj, care deținuse un rol însemnat în pregătirea ei, continua să constituie un centru al rezistenței boierești, Tudor Vladimirescu fiind preocupat, așa cum reiese din proclamație, de propagarea principiilor revoluționare în rîndul locuitorilor. La mijlocul lunii februarie 1821, Comitetul de ocîrmuire a țării format la moartea domnitorului Suțu, l-a numit ispravnic al județului Gorj pe stolnicul — Dinu Bălțeanu cu misiunea de a limita extinderea revoluției în așezările gorjene și de a înfrînge unitățile de panduri ale lui Tudor. La 26 februarie, Vladimirescu i-a încredințat prietenului și colaboratorului său apropiat Dumitru Gîrbea sarcina să ocupe cu 400 de panduri orașul Tîrgu-Jiu și „să spargă gașca boierilor gre-ciți”⁶³. După această dată Pavel Vladimirescu și Dumitru Gîrbea sînt numiți ispravnici ai județului, fiind înlocuiți la jumătatea lunii martie 1821 cu Vasile Moangă și Constantin „stari gospodar”. Cu toate măsurile adoptate, situația politică din

Gorj a rămas confuză întrucât marii boieri au continuat să se opună aplicării programului revoluției. La 5 martie 1821, Constantin „stari gospodar” solicita autorităților militare ale văzii de la Vulcan să nu permită trecerea în Transilvania a boierilor Dinu Bălțeanu, Hristache Măldărescu, Dinu Craiu, Dumitrache Rovinaru, Manolache Măldărescu și Dincă Rovinaru, care urmau „ca să stea în judecată”. La această situație se referea Tudor Vladimirescu care urmărea „deșteptarea” locuitorilor din „adîncă adormire”.

Proclamația a avut un puternic ecou în conștiința locuitorilor gorjeni, mărturiile documentare atestînd încadrarea lor în oastea revoluției. La 16 aprilie 1821, un negustor din Tirgu-Jiu, Grigore Brașovean, arestat la Vulcan, declara că „anumiți oameni spuneau că s-a răspîndit o proclamație, din 10 martie, calendarul vechi, a slugerului Tudor, prin care acesta cheamă locuitorii județului Gorj ca să se grăbească a veni înarmați în oștirea sa”.⁸ Dînd curs cererilor lui Tudor, „din numitul județ i s-a trimis, ca ajutor un detașament de 800 de oameni, care la 25 martie, stil vechi, a fost pornit spre Bucureșii”.⁹ Alți locuitori au devenit panduri în unitățile de la Tirgu-Jiu comandate de Dumitru Gîrbea.

Din cercetarea atentă a proclamației rezultă preocuparea lui Tudor Vladimirescu pentru a explica locuitorilor melea-gurilor de pe Jiu semnificația constituirii **Adunării norodului**, organism politic democratic, care a îndeplinit rolul de instituție parlamentară, expresie a luptei revoluționare a națiunii române. Compusă din reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale (boieri, negustori și meșteșugari, țărani și panduri), ea a fost „orînduită pentru binele și folosul a toată țara”¹⁰ sau cum preciza conducătorul revoluției în proclamația către gorjeni pentru „**folosul obștesc**”¹¹.

Acest concept cu o largă circulație în gîndirea politică iluministă nu a fost împrumutat de Tudor din ideologia europeană, așa cum se susține în unele lucrări¹². Cu aproape un veac și jumătate înainte de revoluție, învățatul principe moldovean Dimitrie Cantemir scria în **Istoria ieroglică**: „Cînd pentru făcut **folosul de obște** cineva se fericește, cuvioasă și frumoasă îi este lauda”¹³. La trei sferturi de veac după Cantemir, eruditul cărturar Chesarie de Rîmnic afirma că „mai mult cînstesc **folosul de obște** decît răsufierea care îmi ține viața”¹⁴.

În proclamația către locuitorii județului Gorj întâlnim și alte concepte împrumutate de Tudor Vladimirescu din texte politice și literare ale iluminismului românesc: **dreptate, patria strămoșilor, deșteptare, dreptățile strămoșești.**

Toate aceste concepte sînt axate pe idei — forță care reliefează procesul de receptare largă a ideologiei iluministe, de „transformare continuă, sistematică a gândirii tradiționale, într-o gândire modernă”¹⁵. În concepția politică a lui Tudor Vladimirescu **deșteptare** semnifică redobîndirea drepturilor strămoșești, libertatea socială și independența statală, revoluția fiind „o expresie a renașterii naționale”¹⁶.

Principiile politice teoretizate în cuprinsul ei sînt preluate din proclamația de la Padeș, din 23 ianuarie 1821. Analiza comparativă a celor două documente relevă existența unei identități de idei și chiar formulări. În prima proclamație a lui Tudor, boierii sînt numiți metaforic „balaurii care ne înghit de vii”, în cea către gorjenii „lupi nesățioși”. Ridicarea poporului la luptă revoluționară este motivată prin „călcarea” dreptăților „de către cei mai mari ai noștri”. Revoluția este justificată nu numai ca rezultat al realităților interne, ci și prin faptul că ea este „**un lucru slăvit de neamuri**”, deci un proces istoric, obiectiv, generat de lupta națiunilor („neamuri”) pentru „**izbăvirea tiraniilor**”. Prin aceste idei, izvorîte din principiile marii revoluții burgheze din Franța, Tudor Vladimirescu justifică în plan programatic legitimitatea revoluției românești¹⁷, integrînd-o în fenomenul revoluționar european declanșat după 1789.

Proclamația mai conține o idee deosebit de importantă, aceea a **apărării țărănilor**. Deși, din motive obiective, programul revoluției nu a inclus o soluție radicală a problemei agrare, Vladimirescu a fost preocupat de situația socială a țărănimii. Mai multe surse documentare ilustrează intenția lui Tudor de a desființa „robia clăcii” și de a legifera „un așezămint” în favoarea sătenilor¹⁸. Țărănimea a reprezentat forța socială de bază a revoluției, prin acțiunile ei determinînd lărgirea cadrului social al acesteia. Mihai Cioreanu nota în memoriul său că „...aceste proclamații auzindu-le țărăni, chiar de la însuși Tudor... alergau cete de panduri sub steagul lui”¹⁹. Un agent consular austriac conștient de adeziunea locuitorilor

de la sate la revoluție releva că „lui Tudor Vladimirescu toți țărani îi sînt devotați pentru că i-a asigurat că-i va scăpa de robia boierilor”²⁰.

După înăbușirea revoluției masele țărănești au continuat lupta pentru emanciparea socială începută de Tudor Vladimirescu. În conștiința locuitorilor din Gorj, ca de altfel a celor din Oltenia, Tudor a rămas un simbol al luptei împotriva oprimării sociale. La 25 iulie 1831, ispravnicii județului Gorj informau Marea Vornicie a Țării Românești că locuitorii din satele Purceleni și Scoarța unelteau „**în taină vorbe mari împotriva stăpînirii, cu cuget de a rădica apostazie, a omori breasla boierească**, mai clevetind și multe altele, că Tudor au înviat și au băgat pe mulți boieri în Tismana, pentru ale căror vorbe s-a adus nu puțină înverșunare, întăritare și turburare la mai multe sate de prinprejur”²¹.

În concluzie, proclamația către locuitorii județului Gorj adăugată celor adresate către toți locuitorii Țării Românești, permite cunoașterea modalităților concrete pe care Tudor Vladimirescu le-a utilizat în vederea conștientizării revoluționare a oamenilor din rîndul cărora s-a afirmat ca luptător pentru „dreptate și slobozenia” neamului românesc.

NOTE

- ¹ Ionică Tăutul, *Scîrieri social-politice*, ediție de Emil Vîrtosu, București Edit. științifică, 1974, p. 95.
- ² Emil Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu. Glose, fapte și documente noi (1821)*, București, 1927, p. 5.
- ³ N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea a II-a, editate de G. Zane, București, 1940, p. 100.
- ⁴ M. Kogălniceanu, *Opere*, tom. I, editate de A. Oțetea, București, 1946, p. 210.
- ⁵ *Documente privind istoria României. Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki*, vol. III, serie nouă, *Solidaritatea românilor din Transilvania cu mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, culese și publicate de A. Oțetea, București, Edit. Acad. R.S.R., 1967, p. 101—102. (Se va cita: Doc. Hurmuzaki).
- ⁶ Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, București, Editura științifică, 1971, p. 231.

- ⁷ Doc. Hurmuzaki, vol. III, p. 88.
- ⁸ Ibidem, p. 210.
- ⁹ Ibidem.
- ¹⁰ Documente privind istoria României. Răscoala din 1821, vol. I, p. 203.
- ¹¹ Doc. Hurmuzaki, vol. III, serie nouă, p. 101.
- ¹² Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, vol. VIII, București, 1938, p. 269; A. Oțetea, *op. cit.*, p. 158.
- ¹³ Dimitrie Cantemir, *Istoria hieroglifică*, text stabilit de Stela Toma, prefață de Virgil Cândea, studiu introductiv de Nicolae Stoicescu, București, 1973, p. 188.
- ¹⁴ Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul al XVIII-lea*, București, 1968, p. 174.
- ¹⁵ *Istoria filozofiei românești*, vol. I, București, Edit. Acad. R.S.R., 1972, p. 97.
- ¹⁶ G. D. Iscreu, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, București, Edit. Albatros, 1982, p. 97.
- ¹⁷ Paul Cornea, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780—1848*, București, Edit. Minerva, 1972, p. 171—180.
- ¹⁸ G. D. Iscreu, *op. cit.*, p. 95, 219.
- ¹⁹ N. Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 236, 227—238.
- ²⁰ Andrei Oțetea, *op. cit.*, p. 212; Vezi recent, Constantin Corbu, *Rolul țăranimii în istoria României, (sec. XIX)*, București, Edit. științifică și enciclopedică, 1982, p. 115—143.
- ²¹ Arh. st. Tg.-Jiu, Primăria Tg. Jiu, dos, 104877, f. 12, 14.